

HARUKİ MURAKAMI'NİN ROMANLARINDA BÜYÜLÜ GERÇEKÇİLİK

DR. ESMA ALTIN

HARUKİ MURAKAMİ’NİN
ROMANLARINDA
BÜYÜLÜ GERÇEKÇİLİK

DR. ESMA ALTIN

Demavend Yayınları: 169
1. Baskı, İstanbul, 2025
Yayın yönetmeni: Neval Güzelyüz
Editör: Dr. Y. Yeşim Amaç
Kapak tasarımı ve iç düzen: Demavend
Dili: Türkçe

© Bu eserin bütün hakları saklıdır. 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Yasası'nın hükümlerine göre kısmen de olsa eserin izinsiz olarak başka kitaplarda veya kaynaklarda kullanılması, alıntı yapılması, elektronik, mekanik, fotokopi veya herhangi bir kayıt sistemi ile yayınlanması, çoğaltılması ya da depolanması yasaktır. Bu yasağa uymayanlar, kitabın hazırlanmasındaki maddi ve manevi tazminatı ödemeyi peşinen kabul etmiş sayılırlar.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Yayıncı Sertifika No: 51286
ISBN: 978-625-7087-61-2

Baskı ve cilt: Ofis Yayın Matbaa Kağıt San. ve Tic. Ltd.
Şti. Topkapı-İstanbul
Matbaa Sertifika No: 76925

Demavend Yayınları
Başak Mah. Mimar Sinan Cad.
Vadipark, D14 Blok, D. 47
Başakşehir-İSTANBUL
☎ : (+90) 212 500 36 07
☎ : (+90) 547 450 60 70
demavendyayinlari@gmail.com
<http://www.demavend.com.tr>

Kütüphane Bilgi Kartı
(Cataloging-in-Publication Data)
1. Haruki Murakami 2. Japon edebiyatı 3. Büyülü gerçekçilik 4. Esma Altın

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	5
GİRİŞ	7
1. BÖLÜM: <i>BÜYÜLÜ GERÇEKÇİLİĞİN</i> KÖKENİ VE ANLATIM TEKNİĞİ ..	13
1.1. FRANZ ROH”UN <i>BÜYÜLÜ GERÇEKÇİLİK</i> TANIMI	13
1.1.1.NOVALİS’İN <i>BÜYÜLÜ İDEALİZM</i> TANIMI	15
1.2. <i>BÜYÜLÜ GERÇEKÇİLİĞİN</i> EDEBİYATA GEÇİŞİ	16
1.3. ANLATIM TEKNİĞİ OLARAK <i>BÜYÜLÜ GERÇEKÇİLİK</i>	22
1.4. WENDY B. FARİS’İN <i>BÜYÜLÜ GERÇEKÇİLİK</i> TANIMI	26
1.4.1. FANTASTİK FORMÜLÜ KAPSAMINDA OLAĞANÜSTÜ VE TEKİNSİZLİK AYRIMI	28
1.4.2. FANTEZİ VE ALEGORİ	30
1.4.3. METAFİZİK	31
2. BÖLÜM: HARUKİ MURAKAMİ’NİN <i>BÜYÜLÜ GERÇEKÇİLİĞİNİ</i> BESLEYEN EDEBİYAT GELENEKLERİ İLE TOPLUMSAL VE TARİHSEL ARKA PLAN.....	35
2.1. JAPON EDEBİYATINDA <i>BÜYÜLÜ GERÇEKÇİLİK</i>	35
2.1.1. MODERN DÖNEM ÖNCESİ EDEBİYAT GELENEĞİ	35
2.1.2. MODERN DÖNEM EDEBİYAT GELENEĞİ	38
2.2. <i>BÜYÜLÜ GERÇEKÇİLİĞİN</i> GELİŞİMİNDE TOPLUMSAL VE TARİHSEL ARKA PLAN	42
2.2.1. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI AMERİKAN İŞGALİ ALTINDA JAPONYA	42
2.2.2. A.B.D. OKİNAWA ÜSSÜ	44
2.2.3. 1964 TOKYO OLİMPİYATLARI	47
2.2.4. ÖĞRENCİ EYLEMLERİ	48

3. BÖLÜM: ÇAĞDAŞ JAPON EDEBİYATINDA HARUKİ MURAKAMİ’NİN <i>BÜYÜLÜ GERÇEKÇİLİĞİ</i> VE WENDY B. FARİS’İN <i>BÜYÜLÜ GERÇEKÇİLİK</i> TEORİSİ KAPSAMINDA HARUKİ MURAKAMİ ROMANLARI	51
3.1. KOYUNUN İZİNDE BİR SERÜVEN (HİTSUJİ O MEGURU BÖKEN)	54
3.2. DÜNYANIN SONU VE KÜLYUTMAZ DİYARI (SEKAI NO OWARI TO HĀDOBOİRUDO WANDĀRANDO)	66
3.3. DANS DANS DANS (DANSU DANSU DANSU)	78
3.4. ZEMBEREKLİ KUŞUN GÜNCEŚİ (NEJİMAKİDORİ KURONİKURU)	90
3.5. SPUTNİK SEVGİLİM (SUPŪTONİKU NO KOİBİTO)	104
3.6. SAHİLDE KAFKA (UMİBE NO KAFUKA)	113
3.7. KUMANDANI ÖLDÜRMEK (KİSHİDANCHŌ GOROSHİ)	125
SONUÇ	134
KAYNAKÇA	140

ÖNSÖZ

Geçmişimizi bilmezsek bugünümüzü bilemeyeceğimiz gibi geleceğimizi de şekillendiremeyiz. Haruki Murakami, değişen devlet ideolojisi ve kültürel etkileşim sonucu toplumların sosyo-ekonomik yapısının da değiştiğinin bilincindedir. Yozlaşan ve kendine yabancılaşan Japon toplumu örneği üzerinden kendimize ayna tutmamızı amaçlamaktadır. Bunu yaparken de toplumda unutulmaya yüz tutmuş ya da bilindiği halde ifade edilmekten kaçınılan örtük gerçeklikleri *büyülü* niteliklerle bezenen romanlarında çarpıcı şekilde gözler önüne sermektedir. *Büyülü gerçekçilik*, toplumsal bellek parçalarına işaret etmektedir. Yarını şekillendirmek için bugün yeterli gibi görünebilir. Ancak geleceğimizi şekillendirmek bugünümüzü ne şekilde yaşadığımız ve gelecek için ne şekilde doğru kararlar almamıza bağlıdır. Bu da ancak ve ancak geçmişimizi iyi bildiğimiz takdirde mümkün olabilir.

Bu çalışmada, Murakami'nin romanlarında geçen *kuyu*, *yunus otel*, *kâhin varlık* ile *kirlenme* ve *hissizlik* imgeleri, Wendy B. Faris'in tanımladığı *büyülü gerçekçilik* teorisi ve teorisinde karşılaştırdığı Tzvetan Todorov'un fantastik formülüyle *fantezi*, *alegori*, *olağanüstü*, *tekinsizlik* ve *metafizik* kavramları çerçevesinde incelenmeye çalışılacaktır. Ayrıca, roman analizlerinde Carl Justav Jung ve Sigmund Freud'un teorilerinden de yararlanılacaktır.

Maddi ve manevi yardımlarını esirgemeyen ve doktora tezimin oluşturulmasında büyük katkısı olan değerli danışman hocam Prof.Dr. H. Can ERKİN'e teşekkürü bir borç bilirim. Yüksek lisans eğitimine başladığım 2012 yılından beri sabrı, özverisi ve anlayışıyla bana danışmanlık ederek yol göstermiştir. Araştırmam boyunca beni yönlendirerek tavsiyelerde bulunan Prof.Dr. Ayşe Nur TEKMEK ve Prof.Dr. Nazan TUTAŞ'a katkı ve destekleri için teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, doktora tez savunma jüri üyeliğini kabul eden ve değerli önerileriyle katkı sağlayan Prof.Dr. Giray FİDAN ve Doç.Dr. Devrim Çetin GÜVEN'e çok minnettarım. Ayrıca, lisansüstü eğitimim boyunca maddi ve manevi desteğini esirgemeyen kıymetli eşim Uğur ALTIN'la tüm çevremın Mamino* diye hitap ettiği ve rahmetli olmasına rağmen de adından hala bu şekilde hitap etmekten hoşnut olduğu canım annem Fatma SANCAKLI'ya da teşekkürü bir borç bilirim. Ankara Üniversitesi'nde görev yaptığım ve lisansüstü eğitim aldığım süre zarfında çalışma arkadaşlarım ve yakın arkadaşlarımın da bana karşı sabrı ve katkıları için de çok teşekkür ederim.

* Boşnakçada Anneciğim anlamına gelmektedir.

GİRİŞ

Çalışmanın birinci bölümünde *büyülü gerçekçiliğin* kökeni, tarihsel gelişiminde oluşumuna zemin hazırlayan akımlar, resim alanından edebiyat alanına geçişi, edebiyatta vücut bulmasına önayak olan yazarlar ve teorisyenlerin önemli çalışmaları incelenmektedir. İkinci bölümde Haruki Murakami'nin *büyülü gerçekliğinin* şekil almasında etkili unsurların incelenmesi için yazarın anlatım tekniğini besleyen modern dönem ve öncesi edebiyat gelenekleriyle Japonya'nın toplumsal ve tarihsel arka planı incelenmektedir. Amerikan işgali altında Japonya, A.B.D. üssü Okinawa, öğrenci eylemleri ve 1964 Tokyo Olimpiyat Oyunları gibi tarihi olayların Murakami'nin romanlarında ne şekilde yer bulduğu irdelenmektedir. Üçüncü bölümde çağdaş Japon edebiyatı yazarı olarak Murakami'nin *büyülü gerçekçi* tarzı incelenerek Faris'in *büyülü gerçekçi* teorisi kapsamında Murakami romanları çözümlenmektedir.

Romantizm sonrasında sanat alanında başat bir akım haline gelen *gerçekçilik* elbette ki edebiyata da yansımıştır. 1924 yılında André Breton *sürrealizm* manifestosunu yayınladığında gerçekçiliğin mantık süzgecinden geçirme eğiliminin sanatı sınırlandırma durumunu iyileştirilmesi için sanatı mantığa dayandırmaksızın hayal gücünün serbest bırakılmasını savunmuştur (Terra, 2012:18). İkinci Dünya Savaşı'na dek sanatın pek çok dalına reform getiren *sürrealizm* ve Birinci Dünya Savaşı sonrası Batı Avrupa'nın sömürgeleştirdiği toprakları medenileştirdikleri düşüncesine eleştiri getirilmesine olanak sağlayan *avangart sanat*, *büyülü gerçekçiliğin* ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Franz Roh, 1925'te yayımladığı “*Dışavurumculuk Sonrası, Büyülü Gerçekçilik: Yeni Avrupa Resim Sanatındaki Sorunlar*” başlıklı çalışmasında Birinci Dünya Savaşı sonrası resim sanatı alanının *realizme* dönüş eğilimini *büyülü gerçekçilik* olarak isimlendirmiş ve Roh'un bu çalışması İspanyolcaya çevrilerek 1927'de yayımlanmıştır¹ (Camayd-Freixas, 2014:3-5).

Bu çeviriyle Latin Amerika'nın 1940'larda tanıştığı *büyülü gerçekçilik*, resim alanından edebiyat alanına taşınmıştır (Bowers, 2004:2-3). 1950 ve 1960'larda Latin Amerikalı yazarların yeni anlatım tekniğini uyguladıkları romanlarla *büyülü gerçekçilik* bu coğrafyayla ilişkilendirilmeye başlanmıştır (Bowers, 2004:32). *Büyülü gerçekçiliğin* 1990'larda uluslararası çapta ilgi görmesinin ardından Latin Amerika dışında da bu anlatım tekniğini kullanan yazar sayısı artmıştır (Camayd-Freixas, 2014:13). Birinci Dünya Savaşı

¹ Bkz. Vela, F. *Realismo Mágico. Post Expresionismo Problemas De La Pintura Europea Mas Reciente*, (Madrid, Revista de Occidente, 1927).

sonrası maddi ve manevi tahribatlardan etkilenen sanatçıların dış dünyadaki nesneleri deforme ederek iç dünyalarını yansıttıkları tablolarla öncelikle resim alanında literatüre kazandırılan *büyülü gerçekçilik*, edebiyat alanına taşındıktan sonra zamanla toplumun sosyo-kültürel değişimine yönelik gerçeklikleri çarpıcı şekilde aktarmada bir anlatım tekniği haline gelmiştir. Latin Amerika edebiyatında bu anlatım tekniğinin dikkat çekmesiyle *büyülü gerçekçiliğin* ne anlam ifade ettiğine dair Ángel Flores ve Luis Leal'in tanımlamalarının yanı sıra Roberto González Echevaría, William Spindler, Frederic Jameson, Homi K. Bhabha, Brenda Cooper, Jean-Pierre Durix, Beatrice Amaryll Chanady ve Christopher Warnes gibi teorisyenlerin *büyülü gerçekçiliğin* niteliklerini postkolonyal bağlamda tanımlamalarına dair tartışmalar da bu çalışmada yer almıştır. Ayrıca, Murakami'nin romanlarını çözümlemede *büyülü gerçekçi* metinlerin belirleyici ve ayırt edici özelliklerini daha kapsayıcı olarak ele alması bakımından Wendy B. Faris'in tanımlamaları tercih edilmiştir.

Büyülü gerçekçilik, bilinen ancak unutulmaya yüz tutmuş ya da kaçınılan örtük toplumsal gerçeklikleri *büyülü* diyebileceğimiz çarpıcı şekilde bize sunan bir anlatım tekniğidir. *Büyülü gerçekçi* romanlarda sadece neyin anlatıldığından ziyade romanların nasıl anlatıldığı da dikkat çekmektedir. Tek tip toplumsal gerçeklik algısının normalleşmesini yıkmaya çalışan *büyülü gerçekçilik*, dünyaya bakış açısını sorgulatmaktadır.

Japon edebiyatı üzerine çalışmalar yapan Susan J. Napier, 19. yüzyılda Japon yazarların Japanesk bir *büyülü gerçekçi* tarz sergilediklerini ileri sürmektedir (Napier, 1995:455). Japon *büyülü gerçekçi* eserler olağanüstü bakış açısıyla deforme edilmiş şekilde sunulan toplumsal gerçeklikleri açığa çıkarmaktadır.

Japonya, İkinci Dünya Savaşı'na dek militarist bir tutum sergilemiştir. Ancak Tokyo'nun bombardımanla ağır tahribata uğraması, Hiroşima ve Nagasaki'ye atom bombası atılmasından sonra Japonya, ılımlı ve barışçıl bir politikayla dış tehditlere karşı ülkesini savunma işini yaptığı ikili güvenlik anlaşması çerçevesinde A.B.D.'ye bırakmıştır. Böylece, savunmaya bütçe ayırmak yerine ülke ekonomisinin gelişmesi ve savaşın neden olduğu maddi tahribatları kapatmaya yönelik bir ekonomi politikası gütmüştür. 1945 ve 1952 yılları arasında savaş sonrası bilfiil A.B.D. işgali döneminde 1949'da dünyaya gelen Haruki Murakami, aynı zamanda da ekonomik refah dönemini²

² İkinci Dünya Savaşı sonrası politik ve ekonomik değişikliklerle hızlı büyüme gösteren Japonya'da savaş sonrasında dünyaya gelenler 1960 ve 1980 sonlarına dek bolluk içinde yüksek ekonomik standartlarında bir hayat sürmekteydi. Bu dönemde dünyaya gelen bu kuşak kendinden önceki kuşaklara kıyasla kişisel zevklerine, eğlenceye daha çok zaman ayırabilme ve daha az çalışma koşulları elde edebilme olanağı yakalamıştır. **Bkz.** Cairncross, D., **Japan's Identity and Changing Global Role**, (London, HMSO, 1995), s. 12-13.

deneyimlemiş bir yazardır. Japonya'nın kültürel ve sosyo-ekonomik değişimine zorlanmadan uyum sağladığını söyleyebileceğimiz bu dönemde 1960'lardan itibaren A.B.D.'den ithal edilen kültüre maruz kalarak Japonya'da bireylerin topluma yabancılaşmasını gözlemleyebildiğini söylemek mümkündür. Murakami'nin romanlarında Japon toplumunun kendine yabancılaşması ve kimlik sorunu sıklıkla kullanılan temalardır. Yazar, toplumun bu sorununu *büyük gerçekçi* tarzda yazdığı romanlarıyla ele almaktadır. Bu çalışmada yazarın *büyük gerçekçi* anlatım tarzını ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bu çalışmanın önemi ise çağdaş bir Japon yazarı olarak Murakami'ye özgü *büyük gerçekçi* anlatım tarzının incelenmesidir.

Murakami'nin çağdaş Japon yazarları arasında dikkat çeken anlatım tarzının Japon edebiyatı özelliklerinin ötesinde seyir göstermesinde yazarın çocuk yaşlardan itibaren yabancı kültür ve malzemelerle beslenmesinin payı olduğunu söylemek mümkündür. Yazarın bu farklı anlatım tarzı beğenildiği kadar pek çok sert eleştiriye de maruz kalmıştır. Japon edebiyatı alanında çalışmalar yapan Devrim Çetin Güven, Nobel Ödülü'nün Japon edebiyatına etkisini ele aldığı *How has the Nobel Prize Affected the Canonisation of Japanese Literature? (Nobel Ödülü Japon Edebiyatının Kanonlaştırılmasını Nasıl Etkiledi?)* başlıklı makalesinde Murakami'nin Nobel Edebiyat Ödülü'ne birçok kez aday gösterilmesine rağmen kazanamamasının nedenlerinden de bahsetmektedir. Murakami'nin eserleri hümanizm karşıtı, militarizm yanlısı, kadın düşmanı ve yıkıcı derecede nihilist bir metin olmakla sıklıkla eleştirilmiştir. Romanları Japonca olarak yayınlanmasına rağmen, "İngilizleştirilmiş Japonca" olarak nitelendirilmiştir. Güven, Murakami'nin günümüze kadar pek çok kez aday gösterilmesine rağmen kazanamamasının en büyük nedenlerinden biri olarak 1994 Nobel ödüllü Kenzaburō Ōe, edebiyat araştırmacısı ve eleştirmeni Yōichi Komori ve romancı Mitsuyo Kakuta gibi bazı saygın edebiyatçıların sert eleştirilerine işaret etmektedir (Güven, 2021: 932-935). Ayrıca, Nobel Komitesi'nin ödülleri Avrupa-merkezli tutumunun Avrupa dışı dillerde de yazan ve ödül alma potansiyeli yüksek pek çok yazarın dünya edebiyatı kanonunu canlandırarak çeşitlendirme ihtimalinin de önüne geçildiğini ileri sürmektedir.

Kırkın üzerinde çevirisi olan Murakami'nin romanları üzerine dünya genelinde yapılan pek çok çalışma bulunmakta ve bu çalışmalar artan bir ivme göstermektedir. *Büyük gerçekçi* bir yazar olarak kabul edilen yazarın bu anlatım tarzı üzerine yapılan belli başlı çalışmalardan Matthew C. Strecher'in "*Magical Realism and the Search for Identity in the Fiction of Murakami* (Haruki Murakami Haruki Kurgusunda Büyük Gerçekçilik ve Kimlik Arayışı)" ve Susan J. Napier'in "*The Magic of Identity: Magic Realism in Modern Japanese Fiction* (Kimliğin Büyüsü: Modern Japon Kurgusunda Büyük Gerçekçilik)" konulu çalışmaları bulunmaktadır. Strecher, Japonya'da hatta dünyada 1970'li yıllarda öğrenci hareketlerinin doruklara ulaştığı bir

dönemde üniversite öğrencileri arasında kimlik krizi ile kimliğini yitiren bireylerin kendini yeniden keşfetmek maksadıyla geçmişini onarma arzusuna vurgu yapmaktadır (Strecher, 1999:296-297). Napier, Japonya'nın Batı'yla etkileşim sonucu özellikle de İkinci Dünya Savaşı sonrasında Japonya'nın toplumsal kimlik arayışı noktasında *büyülü gerçekçilik* Sōseki Natsume, Kenzaburo Ōe, Haruki Murakami gibi pek çok Japon yazarın Japon kurgusunu kendilerine özgü bir şekilde şekillendirdiğini ifade etmiştir (Napier, 1995:455). Fakat, yazarın *büyülü gerçekçi* anlatım tarzını belirli bir yöntemle detaylıca ele alan çalışmalar yok denecek kadar azdır. Türkiye'de Murakami romanları üzerine çalışmalar yeni yeni gelişme göstermektedir. Yüksek lisans ve doktora derecesinde yazılan tezler metafor (Bescelli, 2013)³, imge (Depci, 2019)⁴ ve bellek-kimlik (Sancaklı, 2015; İşcan, 2023)⁵ üzerine yapılan çalışmalardır.

Bu çalışmada sırasıyla ele alacağımız romanlar; *Koyunun İzinde Bir Serüven*⁶ (*Hitsuji o Meguru Bōken*), *Dünyanın Sonu ve Külyutmaz Diyarı*⁷ (*Sekai no Owari to Hādoboirudo Wandārando*), *Dans Dans Dans* (*Dansu Dansu Dansu*), *Zemberekli Kuşun Güncesi*⁸ (*Nejimakidori Kuronikuru*), *Sputnik Sevgilim* (*Supūtoniku no Koibito*), *Sahilde Kafka* (*Umibe no Kafuka*), *Kumandanı Öldürmek* (*Kishidanchō Goroshi*) şeklindedir. Murakami'nin *büyülü gerçekçi* tarzını incelemek üzere belirlediğimiz bu romanlar *kuyu*, *yunus otel*, *kâhin varlık* ile *kirlenme* ve *hissizlik* imgelerine göre seçilmiştir. Bu imgelerle sınırlandırılan Murakami'nin *büyülü gerçekçi* romanları, Wendy B. Faris'in tanımladığı *büyülü gerçekçilik* teorisi ve bu teorisinde karşılaştırdığı Tzvetan Todorov'un fantastik formülüyle *fantezi*, *alegori*, *olağanüstü*, *tekinsizlik* ve *metafizik* kavramları çerçevesinde incelenmektedir. Bu romanların yanı sıra Murakami'nin bir diğer *büyülü gerçekçi* romanı olan *1Q84* (*Ichikyūhachiyon*)'un başlı başına bir tez konusu olabilecek geniş kapsamlı bir roman olması bakımından bu çalışmaya dahil edilmemiştir.

Murakami romanlarını yazarken günümüz Japon toplumunun bugünkü halini olduğu gibi gözler önüne sermekte, bugünkü durumunun nedenini ve bu gidişatının nereye varabileceğini sezdirmektedir. *Kuyu* imgesi başkahramanın kendi öz kimliğini sorgulamasıyla aslında Japon toplumunda biz kimiz,

³ Bkz. Bescelli, N., *Thomas Mann ve Haruki Murakami'de Karşılaştırmalı Bir Metafor, Kuyu*, (Yeditepe Üniversitesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, 2013).

⁴ Bkz. Depci, A., *Haruki Murakami'nin Romanlarında Öteki ve Gölge*, (Ankara Üniversitesi, Yayınlanmamış doktora tezi, 2019).

⁵ Bkz. Sancaklı, E., *Haruki Murakami'nin Eserlerinde Toplumsal Bellek ve Kimlik*, (Ankara Üniversitesi Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, 2015).

⁶ Romanın Japonca başlığına bağlı olarak *Yaban Koyununun İzinde* yerine bu başlık tercih edilmiştir.

⁷ Romanın Japonca başlığına bağlı olarak *Haşlanmış Harikalar Diyarı ve Dünyanın Sonu* yerine bu başlık tercih edilmiştir.

⁸ Romanın Japonca başlığına bağlı olarak *Zemberekkuşu'nun Güncesi* yerine bu başlık tercih edilmiştir.

neredeyiz sorusunu sorgulatmaktadır. Japonya’da 20. yüzyılda devlet ideolojisi ve İkinci Dünya Savaşı sonrası gelen mağlubiyetle militarist tutumunun bir anda barışçıl tutuma dönüşmesiyle Japon toplumunun buna beklenildiğinden daha kolay uyum sağlamasının arkasında, bu duruma tepkilerini dışarı yansıtmadan duygularını basturmalarından ileri geldiği söylenilebilir. Dolayısıyla, Murakami’nin *büyülü gerçekçilikle* ilişkilendirilen romanlarında Japon toplumunu betimlemede yazarın kendine özgü bir anlatım tarzı yakaladığı düşünülebilir. Ayrıca, Murakami romanlarında dünyanın olağan ve olağandışı olmak üzere ikiye bölünmesi noktasında *kuyu*, bu iki dünyanın birinden bir diğerine geçilmesine olanak sağlamaktadır. *Kuyu* imgesine yazarın *Zemberekli Kuşun Güncesi* ve *Kumandanı Öldürmek* adlı romanlarında karşılaşılmaktadır.

Genelde başkahramanlar belirli bir rutinde, amaçsız ve sıkıcı halde bir hayat sürerken, belirli bir nesne ya da herhangi bir varlığı kaybetmeleriyle hayatları bir anda altüst olmakta, bir dizi tuhaf olay ve kişiler silsilesine kapılmaktadır. Olanları anlamaya çalışan başkahramanlar bu süreçte geleceğe dair haber müjdeleyicisi kâhin bir varlık tarafından yönlendirilmektedir. Bu sayede de romanın başlarında kaybettikleri nesne ya da varlığa ulaşma yolunda motivasyonları ve buna bağlı olarak da çabaları artmaktadır. Murakami’nin *büyülü gerçekçi* romanlarında sıklıkla karşılaşılan *kâhin varlığa* işaret eden karakterler göze çarpmaktadır. Bunlar, olay örgüsünün *büyülü gerçekçi* tarzda işleyişinde önemli karakterlerdir. Bu nedenle de *kâhin varlık* imgesi belirlenen bir diğer önemli imgedir. Bu imgeye de *Koyunun İzinde Bir Serüven*, *Dans Dans Dans*, *Zemberekli Kuşun Güncesi*, *Sahilde Kafka* ve *Kumandanı Öldürmek* adlı romanlarında karşılaşılmaktadır.

Yunus otel ise Murakami romanlarından *Koyunun İzinde Bir Serüven* ve *Dans Dans Dans*’ta yer almaktadır. Bu iki roman birbirinden farklı ve bir diğerinin devamı niteliğinde olmamasına rağmen aralarındaki bağlantı *Yunus Otel*’den ileri gelmektedir. Her iki romanda da *Yunus Otel* birbirinden farklı ancak bağlantıyı sezdirenen niteliktedir. Bu romanlardan ikincisi *Yunus Otel*’in rüyasıyla başlamaktadır. İmge olarak *yunus otel*, biri olağan diğeri olağandışı dünyada her ikisi arasında geçişi mümkün kılan bir özellik taşımaktadır. Japonya’nın siyasi nedenlerle değişen ideolojik fikirlerinin kurbanı olan karakterlerin bu değişim sonucunda topluma uyum sağlayamadıkları ve dışlandıkları için kendilerini izole edebilmelerini sağlayan bir mekândır. Kendilerini izole ettikleri bu mekân, Japonya’da devlet ideolojisine bağlı olarak değişen toplum yapısının nedeninin anlamlandırılması bakımından önemlidir.

Kirlenme ve *hissizlik* imgeleri ise *Dünyanın Sonu* ve *Külyutmaz Diyarı*, *Zemberekli Kuşun Güncesi* ve *Sputnik Sevgilim*’ romanlarında yer almaktadır. Bu romanlardan ilkindeki *hissizlik* dış dünyada kapitalist düzenin getirdiği

insanlar arasında yaşanan güvensizlik ortamından kaynaklı kirlenme hissin-den kaçışla karakterin iç dünyasında yaşadığı bir hissizliktir. Son iki roman-daki kirlenme hissi ise Japonya’da devlet ideolojisini temsil eden siyasi figürlerle karakterlerin teması kaynaklıdır ve kirlenme hissi sonrası yaşanan hissizlik fiziksel boyuttur.

Murakami’nin *büyülü gerçekçilikle* ilişkilendirilen romanları, Japon toplumunun İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında deneyimlediği tarihsel ve toplumsal arka planı çerçevesinde anlatım tekniğinin ne şekilde şekillendiği ve Japon edebiyatının modern dönem ve öncesi edebiyat gelenekleriyle ilişkisi çerçevesinde irdelenmektedir. Örneğin; Heian Dönemi (794-1185) 11. yüzyılda Murasaki Shikibu adlı kadın yazarın roman olma özelliği taşıyan Klasik Japon edebiyat eseri *Genji Monogatari* (*Genji Öyküsü*)’de Aoi bölümünde Aoi, Prens Genji’den hamile kalmıştır. Genji’nin aşıklarından Rokujō, kıskançlığına yenik düşerek ruhu Aoi’nin bedenini ele geçirir. Rokujō, Aoi’ye işkence ederek onu öldürür. Bu eserde bir ruhun bedenini terk ederek kıskançlıkla ölüme sebebiyet vermesinin malzeme olarak kullanılması Heian Dönemi’nde hırs, kıskançlık ve öfke gibi olumsuz duygulara kapılan insanların geceleri yaşayan bir ruh olarak arzuladıkları eylemleri gerçekleştirme inanişinden ileri gelmektedir (Wattanagun, Chouiudompant, 2009:31). Murakami’nin romanlarında da klasik Japon edebiyatında geçen halk inanişlerinin etkilerini görmek mümkündür. Yazarın *Sahilde Kafka* ve *Kumandanı Öldürmek* romanlarında benzer unsurlar bulunmaktadır. Bu unsurlar üçüncü bölümde ele alınmaktadır.

1. BÖLÜM

BÜYÜLÜ GERÇEKÇİLİĞİN KÖKENİ VE ANLATIM TEKNİĞİ

1.1. Franz Roh ve *Büyülü Gerçekçilik* Tanımı

Alman sanat eleştirmeni Franz Roh, 1925 yılında “*Nach-expressionismus, Magischer Realismus: Probleme der Neuesten Europaischer (Dışavurumculuk Sonrası, Büyülü Gerçekçilik: Yeni Avrupa Resim Sanatındaki Sorunlar)*” başlıklı çalışmasıyla *büyülü gerçekçilik* kelimesini literatüre ilk kazandıran kişi olarak kabul edilmektedir (Moses, 2001:107). Roh’un resim alanında Dışavurumculuk akımının hali hazırda kendi niteliklerinin ötesinde bir nitelik kazandığına işaret ederek öncelikle *Dışavurumculuk Sonrası* başlığını atmıştır ve bunun yanına *büyülü gerçekçiliği* de eklemleyerek resim sanatının *Dışavurumculukla* ayrılan yönüne vurgu yaptığı düşünülebilir.

Roh, yukarıda adı geçen eserinde Avrupa resim sanatı alanında Almanya’da tanınmış Otto Dix, Max Ernst, Alekxander Kanoldt, George Grosz ve Georg Schrimphf olmak üzere on beş ressamın resimlerini temel almıştır. Avrupa resim sanatının *dışavurumculuktan*⁹ farklı bir sanat eğilimi gösterdiğine dikkat çekmek için *büyülü gerçekçilik* şeklinde adlandırarak bu dünyada var olan maddi nesnelere odaklandığını belirterek onun *sürrealizmle* ilişkili ancak ondan farklı özellikler taşıdığını işaret etmiştir. Bu şekilde sanatçıların Sigmund Freud ve Carl Gustav Jung’un psikanaliz çalışmalarına yönlendirme ve nesnelere bu doğrultuda anlam yükleme çabası güttüğü ileri sürülmektedir. Roh, *büyülü gerçekçi* olarak ifade ettiği resimlerin maddi dünyayı tasvir ederken insanın iç dünyasının da ilişkilendirilmesinin elzemliğini savunmuştur. Bu çalışma aynı zamanda da 1927 yılında İspanyolcaya çevrilmiş¹⁰ ve Latin Amerika camiasının *büyülü gerçekçilikle* tanışmasına önayak olmuştur (Bowers, 2004, 8-12).

Birinci Dünya Savaşı’nı deneyimleyen *dışavurumcu* sanatçılar, savaş sırası ve sonrası yıkımlarla derinden etkilenmiştir. Dadaist sanatçılar savaş sonrası bir araya gelerek yeni tarzlarıyla *dışavurumculuğun* savunduğu sanat anlayışına karşı çıkmıştır. Savaşın patlak vermesiyle beraberinde getirdiği

⁹ *Dışavurumculuk*: 1905’te Almanya’da önce *Köprü*, sonra *Mavi Atlı* topluluklarının sanatçılarıyla Fransa’da Fovlar’ın aynı tarihlerde başlattığı, resim sanatından yazına geçen, doğalcılık ve izlenimciliğin gerçekliğine bir tepki olarak doğan, sanatçının gerçekliği göz ardı ederek varlıkların biçim ve renklerini bozarak duygularını aktardığı yapıtları tanımlayan akım. **Bkz.** Gülovalı, M. Ç., Odabaşı, A., **Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü**, (Ankara, Türkiye Bilimler Akademisi, 2011), s. 318

¹⁰ **Bkz.** Vela, F. **Realismo Magico. Post Expresionismo Problemas De La Pintura Europea Mas Reciente**, (Madrid, Revista de Occidente, 1927)

vahşetle meydana gelen maddi ve manevi tahribat, dışavurumcu sanatçıları daha öncesinde karşılaşmadıkları ele alınması güç gerçeklerle karşı karşıya getirmiştir. Savaşın canlı ve cansız tüm nesnelere yönelik tahribat karşısında bireylerin karşılaştığı kaos ve bu kaos içinde konumlanan nesne ve insan arasındaki yeni ilişki, bu gerçekliğin odağında yer almıştır. Savaş sonrası sanatın şekillenmesinde sadece *Dadaizm*¹¹ değil, *De Stijl*¹², *metafizik sanat akımları*¹³ ve Rus Devrimi'yle şekillenen *yapısalcılık*¹⁴ da etkili rol oynamıştır.

Roh'un Avrupa'da değişen dışavurumcu resim sanatına yönelik *büyüülü gerçekçilik* isimlendirmesinde bulunmadan önce 1923'te bir diğer sanat eleştirmeni Gustav Friedrich Hartlaub, *izlenimcilik*¹⁵, *dışavurumculuk* ve *yapısalcılık* gibi akımlara uymayan *Yeni Gerçekçilik Sergi Projesi*'yle çağrıda bulunmuştur. Alman sanat eleştirmenlerin Pablo Picasso (1881-1973), André Derain (1880-1954) ve Carlo Carrà (1881-1966) gibi sanatçıların eserlerinde dikkat çeken değişimlerin klasik dönemin birer kopyası ya da *neoklasizm*¹⁶

¹¹ *Dadaizm*: Usdışılık, rastlantı, sezgi ve alaycılığı ön planda tutan bu akımda geleneksel olan toplum düzeni, kültür ve sanatı asıl gerçekleri ortaya çıkarmak adına yıkmak niyeti benimsenmiş ve sırf anlamsız bir kelime olduğu için bu kelime tercih edilmiştir. 1916'da ortaya çıkmış bir edebiyat akımıdır. *Dadaizm*, 1. Dünya Savaşı'nın ortalarından itibaren sanatçıların anlamsız saydıkları bu dünyaya karşı bir protesto hareketi olarak Zürih ve New York'ta eş zamanlı olarak ortaya çıkmıştır. Bu akım, Almanya ardından da Fransa'ya geçmiştir. Töre ve geleneklere karşı gelmek maksatlı skandal yaratma ve tüm sanat kollarını tartışma konusu yapma eğilimi akımın amacı uğruna harcadığı gücü kısa sürede tüketmiş, onu *nihilizme* sürüklemiştir. Bu nedenle 1920 sonrasında çoğu *dadaist*, *gerçeküstücülüğe*, devrimci eylemlere yönelmiştir. **Bkz.** Gillon, E., Hollier, J., (Kılıçlıoğlu, S., Araz, N., Devrim, H.), *Meydan Larousse: Büyük Lugat ve Ansiklopedi*, 3. Cilt, (İstanbul, Meydan Yayınevi, 1990), s.321-322

¹² *De Stijl hareketi*: 1917-1931 yılları arasında Hollanda'da etkisini göstermiş bir akımdır. Saf çalışma ve evrenselliği temsil eden akımın ressam ve mimarları, şekil ve renkleri sadeleştirerek eserlerini ortaya koymuştur.

Sadece siyah, beyaz ve temel renkleri kullanmış, görsel ve uzamsal düzende dikey ve yatay asimetrik şekilleri birleştirmişlerdir. **Bkz.** Gürcan, A., *"The Place of Music in The De Stijl Movement"*, (International Journal of Communication and Art, Year:2, Special Issue of The Symposium, 2021), s. 112.

¹³ *Metafizik resim (doğaötesi resim)*: 1. Dünya Savaşı sırasında İtalya'da Giorgio de Chirico ve Carlo Carrà'nın geliştirdiği ve genellikle içinde terzi mankenleri gibi oraya ilişkin olmayan imgelerin yer aldığı dingin ve gizemli mimari sahnelerle yer veren eğilimdir. **Bkz.** Gülovalı, M. Ç., Odaşası, A., *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*, (Ankara, Türkiye Bilimler Akademisi, 2011), s. 343-344.

¹⁴ *Yapısalcılık*: Yapıyı, öğelerinin toplamından daha fazla bir şey oluşturan bir bütün olarak gören, bu yapı kavramını gerçekliği kavramanın temeli olarak gören sanat akımıdır. **Bkz.** Gülovalı, M. Ç., Odaşası, A., *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*, (Ankara, Türkiye Bilimler Akademisi, 2011), s. 1243.

¹⁵ *İzlenimcilik*: Sanat alanında varlıkların ve nesnelerin statik ve kavramsal yanını değil de insan zihninde yarattığı geçici izlenimleri, olayların değişkenliğini yakalamayı amaçlayan genel eğilimdir. Bir düşünce ya da görüntünün insanda uyandırdığı izlenimleri yansıtmayı amaçlayan sanat akımıdır. **Bkz.** Cevizci, A., *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, (İstanbul, Engin Yayıncılık, 2002), s. 575.

¹⁶ *Neoklasizm (Yeni klasikçilik)*: Geç Barok ve Rokoko'ya tepki olarak doğan ve klasik biçime duyulan hayranlıkla Eski Yunan ve Roma mimarlıklarına ya da 16. Yüzyılda İtalya'da gelişmiş klasikçi eğilime, yani Rönesans'a öykünen resim, heykel, mimarlık akımıdır. **Bkz.** Gülovalı,

Geçmişimizi bilmezsek bugünümüzü bilemeyeceğimiz gibi geleceğimizi de şekillendiremeyiz. Haruki Murakami, değişen devlet ideolojisi ve kültürel etkileşim sonucu toplumların sosyo-ekonomik yapısının da değiştiğinin bilincindedir. Yozlaşan ve kendine yabancılaşan Japon toplumu örneği üzerinden kendimize ayna tutmamızı amaçlamaktadır. Bunu yaparken de toplumda unutulmaya yüz tutmuş ya da bilindiği halde ifade edilmekten kaçınılan örtük gerçeklikleri *büyülü* niteliklerle bezenen romanlarında çarpıcı şekilde gözler önüne sermektedir. *Büyülü gerçekçilik*, toplumsal bellek parçalarına işaret etmektedir. Yarını şekillendirmek için bugün yeterli gibi görünebilir. Ancak geleceğimizi şekillendirmek bugünümüzü ne şekilde yaşadığımız ve gelecek için ne şekilde doğru kararlar almamıza bağlıdır. Bu da ancak ve ancak geçmişimizi iyi bildiğimiz takdirde mümkün olabilir.

Bu çalışmada, Murakami'nin romanlarında geçen *kuyu*, *yunus otel*, *kâhin varlık* ile *kirlenme* ve *hissizlik* imgeleri, Wendy B. Faris'in tanımladığı *büyülü gerçekçilik* teorisi ve teorisinde karşılaştırdığı Tzvetan Todorov'un fantastik formülüyle *fantezi*, *alegori*, *olağanüstü*, *tekinsizlik* ve *metafizik* kavramları çerçevesinde incelenmeye çalışılacaktır. Ayrıca, roman analizlerinde Carl Justav Jung ve Sigmund Freud'un teorilerinden de yararlanılacaktır.